

DISPUTATIO IN-
ter clericum et militem super
potestate prelatis eccle-
siae atq; principibus
terrarum com-
missa sub for-
ma Dia-
logi.

LONDINI in edibus
Thomae Bertheleti.

CLERICVS SERMONIS SVI

exordium sub hac forma

posuit dicens.

Clericus.

IR O R optime miles, paucis diebus tempora mutata, sepultam iustitiam, euersas leges, iura calcata, *Miles.* Grandia uerba sunt ista, et ego laicus, qui quis paucas

puer didicerim litteras, non tamen ad profundum ueni, ut tam alta uerba a me possint intelligi. Et ideo uenerande clerice, si mecum desideras habere colloquium, planiorem oportet accipere stilum.

Clericus. Aetate mea uidi Ecclesiam in honore magno apud reges, principes, et nobiles uniuersos haberi: et nunc uideo econtra, miseranda Ecclesia facta est uobis omnibus praeda, exiguntur a uobis multa, dantur nulla: si nostra bona non damus, rapiuntur a nobis, conculcantur iura nostra, libertates effringuntur. *Miles.*

Non facile credam regem (cuius consilium sunt clerici) iniuste agere uobiscum: aut apud eum perire ius uestrum. *Clericus.* Imo

certe contra omne ius iniurias innumeras sustinemus. *Miles.* Scire uellem, quid uocatis ius.

Clericus. Ius uoco decreta patrum et sta-

suta romanorum pontificum: Miles. Qui il
li statuūt, si de tpalib⁹ statuunt, uobis possunt
iura esse, nobis uero nō sunt. Nullus enim po
test de his statuere, sup q̄ constat ipsum domi
nium non habere. Sic nec francorū rex potest
statuere sup imperiū, nec imperator super re
gnum suū. Et quēadmodū terreni principes
nō possunt aliquid statuere de meris spiritua
libus, sup quē non acceperunt potestatem, sic
nec uos de temporalibus eorum, sup quē nō
habetis autoritatem. Vnde friuolū est, quicqd
statuistis de temporalibus, sup quā potestātē
non accepistis a deo. Vnde nup mihī risus ma
gnus fuit, cum audissem nouiter statutū esse a
dño Bonifacio octauo, q̄ ipse est, et esse debet
super omnes principes et regna. Et sic facile
potest sibi ius acquirere sup quamlibet rem,
cum non restat nisi scribere, quia totū erit suū
cum scripserit, & sic totū erit uestrum: & ubi
statuere nihil aliud est q̄ sibi tenere uelle. Ni
hil ergo aliud erit ius habere, q̄ uelle. Non
deficit ergo, nisi ut scribat: Hoc uolo ius
esse, cum uoluerit castrum meum, uel uillam
meam, agrum meum, aut pecuniam et the
saurum habere. Nec latet uos sapientem cle
ricum, ad q̄tum uos deducat ista disputatio
rediculum. Clericus. Satis acute domine
miles et uersute ista contra nos protulistis, et
ad

ad hoc totius sermōis uestri series seu discursus (quantū ipse intelligo) tendit, q̄ dñs papa de uestris temporalibus nihil potest statuere: quia non constat eū super tēporalibus uestris dominū accepisse. Et si nos ipsi ex nostris uelimus probare dictis aut scripturis, totū pro nihilo ducitis, quia nostrū scribere (ut dicitis) dominū nobis aut potestatē (que aliunde nō uenerat) dare non potuit. Sed si Christianus uultis et catholicus uerus esse, non negabitis Christū rerum oīm dñm esse: cui dictū est in psalmo. 2. Postula a me, et dabo tibi gentes. &c. De quo etiā scriptū est: Quia ipse est rex regū et dñs dominantū. Ista non sunt nostra, sed dei uerba, nec nos ea scripsimus, sed ea misit dñs, et spiritus sanctus dictauit. Et quis dubitat illū statuere posse: quem constat uniuersorū dominum esse? Miles. Nullo modo diuinę potestati uel dominationi resisto, quia Christianus sum, et esse uolo. Et ideo si p̄ diuersas scripturas ostenderitis summos pontifices esse sup̄ omnia temporalia dominos, necesse est omnino reges et principes summis pontificib⁹ tam in spiritualibus q̄ in temporalibus esse subiectos. Clericus. Facile est hoc ex superioribus posse ostendi. Tenet enim fides nostra Petrum apostolum pro se et suis successoribus institutum esse plenum

uicarium Iesu christi. Et certe plenus uicarius
idem potest, quod et dominus eius, cū nulla
exceptione, nulla potestatis diminutione est
uicarius institutus. Si ergo non negatis Chri-
stum de uestris temporalibus statuere posse,
qui dominus est celi et terre, nō potestis sine
rubore eandem potestatem Christi pleno ui-
cario denegare. **Miles.** Audiui a uiris san-
ctis ac deuotissimis duo tempora in Christo
distingui, alterum humilitatis, et alterū po-
testatis. Humilitatis usq; ad suam passionem,
Potestatis Post suā resurrectionem: quando
scilicet ipse dixit: Data est mihi oīs potestas
in cælo et in terra. Matthei ultī. Petrus autē
constitutus est Christi uicarius pro statu hu-
militatis, non pro statu gloriæ et maiestatis.
Non enim factus est Christi uicarius ad ea,
quæ Christus nunc agit in gloriæ: sed ad ea
imitanda, quæ Christus egit humilis in terra,
quia illa nobis necessaria sunt. Illam ergo po-
testatem suo uicario commisit, quam homo
mortalis exercuit: non illam, quam glorifi-
catus accepit. Et ut ista per scripturas (quas
inducitis (ostendamus) de eisdem scripturis
uobis testimonium proferemus.

I P S E enim Christus dixit Pylato: Regnū
meum non est de hoc mundo. Io. 18. Et quod
non uenit ministrari, sed ministrare. Mat. 20.

Hoc

Hoc testimonium adeo manifestum est, ut hominem resistentem possit confundere: et cervicem quācunq; duram obterere. Et hoc sic dixit Iesu quidam de turba: Magister, dic fratri meo, ut diuidat mecum hereditatem. At ille dixit ei. O homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super uos. Luce. 12.

A V D I T I S ergo aperte Christū in temporalibus nec iudicem nec diuisorem constitutum. Ergo in statu illo susceptę dispensationis nec temporale regnum habuit, nec etiā affectauit: imo cum illi multiplicatis panib⁹ comederent, fugit. Et in commissione Petro facta, non claues regni terrarum, sed claues regni cęlorum tradidit. Et hebreorū pontifices constat regibus fuisse subditos, et a regibus (quod procul a uobis absit) fuisse depositos. Et ut scias Christi uicarium ad spirituale regnum non ad temporale dominiū assumptum, accipe ab ipso Paulo nec minus clarū testimoniū. Dicitenim sic: Omnis nanq; pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur, in his, que ad deum sunt, non ad gubernandum terrenum dominiū, sed ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Vides ergo q̄ p̄ficitur pontifex in his que sunt ad deū: cum Paulus Timotheo. 2. scribat: Nemo militans deo secularib⁹ negocijs

se implicet. Patet ergo Christum regnum
temporale non exercuisse, nec Petro cōmi-
sisse. Nam et Petrus dicit, Actuum.vi. Non
est equum nos derelinquere uerbum dei, et
ministrare mensis, id est temporalibus dis-
pensandis. Et quanq̃ possint aliqua tem-
poralia per ipsos pontifices dispensari: Satis
tamen patet, q̃ non debeant in terrenis re-
gnis et principatibus gubernādīs, quę omnia
sibi uindicāt occupari. Vnde autoritates (q̃s
induxistis superius domine clerice) scilicet
postula a me.&c. et q̃ ipse est rex regum.&c.
non ad statum primum pertinet, sed ad secun-
dum. In quo primo statu sic patuit, q̃ Chri-
stus nullam potestatem temporalem exer-
cuit: imo a se penitus abdicauit, et in his so-
lam, et non in alijs, quę ad dispensationem
nostre salutis exercuit, Petrum sibi uicarium
destinauit, quem nec militem fecit, nec coro-
nauit in regē, sed in sacerdotem et ep̃m ordi-
nauit. Quia si uultis adhuc cōtendere Christi
uicarium eam potestatem in temporalibus
habere, quam Christus habebat in cēlis, non
quam Christus exercebat in terris: forsan
ista p̃tinacia non erit in fine uobis gratiosa,
quod uobis patebit. Constat enim cuilibet
fidei de deo sapienti, q̃ si deus p̃ciperet
pecuniam suam, agrum suū, aut uineam ali-
cui

cui alteri dare sine cautione, nulla petita ratione, nulla expressa cognitione, statim deberet obedire. Si ergo contenditis papam eandem potestatem habere : Ergo necesse est concedere, q̄ omnia uestra bona et nostra potest sine causę cognitione, cui uoluerit, nepotulo uel consanguineo dare, tollere principatus, et regna eis dare pro libito uoluntatis. Sed q̄ absurda sint ista uos uidete. Et utrū placerent, si uobis fierent, respondete. Quod si a tanta absurditate recedere per uiuam rationem cogimini : et papa cogetur resilire. Tenendum est igitur, Quod non accepit in temporalibus tantam potestatem ip̄e Christi uicarius, sed eam solam, quam Christus in sua humilitate exercuit et ostendit. *Ælericus.* Negatis ō miles ecclesiam cognoscere de peccato ? *Miles.* Hoc absit. Nam qui hoc negauerit, et penitentiam et confessionem abnegabit. *Ælericus.* Si quid iniuste agitur, peccatū est: et qui habet cognoscere de peccato, cognoscet de iusto et iniusto. Cū ergo iustum et iniustum in negotijs rerum temporalium sit, consequens etiam est, ut de causis temporalibus debeat iudicare. *Miles.* Argumentum istud cornutum est, cuius uanitas et infirmiras per argumentum simile repellenda est. In suspendendis latronibus aliquis

a. v.   dam.

damnandis psonis habetur iustum et iniustū,
et etiam peccatum. Ergo etiam ratione pec-
cati debet papa de sanguine iudicare. Sed
plumeum est argumentum: ideo leui ratione
sufflatum. Nunc restat nobis ostendere, quo-
modo uestra cognitio (domine clerice) circa
iustū et iniustū secundum leges humanas (que
de talibus sanxerunt) sit de temporalibus iu-
dicandis: sed secundum quas et sub quibus
personis subiectis omnibus est uidendum.

MANIFESTVM est ergo illū debere
secundum leges iudicare: et secundū eandem
de iusto et iniusto cognoscere, cuius est leges
cōdere et habere, interpretari, exponere, et
custodire, facere et grauare, et molire, cum
uidetur expedire. Si ergo uos in iudicio tem-
poralium simul uultis cum illo contendere
aut concurrere cognoscendo de iusto et in-
iusto: iam contra scripturam uestram aratis
cum boue et asino, et cum principe dicente.
Hoc est iustum, pontifex dicet, hoc est in-
iustum. Fiet quod dicit Abacuc propheta, In
principio: Factum est iudiciū et contradictio
potentior: propter hoc lacerata est lex, et nō
peruenit usq; ad finem iudiciū: Quia uere nō
erit hoc iusticiā et iudiciū facere in terra, sed
iusticiam et iudiciū in terra lacerare. Et ego
ostendam uobis secundū Paulum, unde uestra
cognitio

cognitio debeat incipere. Princeps suo iure
de iusto et iniusto cognoscet, et eius præcep-
tū unusquisq; (sicut tenetur) attēdet, et ei obe-
diet, sicut præcipitur Deutero. 17. Si quis autē
tumente supbia non obcdierit eius imperio,
nec princeps (cuius fuerit officium iudicādi)
habet potestatem resistendi uel coercendi:
tunc incipit uestra cognitio: quia tunc acce-
dere debet uestra monitio, dicente apostolo
Paulo ad Tytum terciō: Admone illos prin-
cipibus et potestatibus subditos esse. Et ad
Romanos. 13. Omnis anima potestatibus
sublimioribus subdita sit.

Vbi etiam maleficia et scelera manifesta sunt
ueluti, predæ, rapinæ, et similia: nec est, qui ue-
lit aut possit corrigere. Non enim nego uos
in his casib; debere uel posse uestrā potētiam
exercere: sed nō de iusto uel iniusto, quia de
hoc nō habetis cognoscere aut manū ad hoc
apponere. Et cū manifestū fuerit atq; per sen-
tentiā iuris, aut euidentia sceleris, quæ nulla egēt
cognitione: tunc poterit ad uos ista materia
et forma (de quibus dictum est) pertinere.
alias si propter peccati colligantiam uultis
de prænotatis casibus cognoscere, non re-
stat, nisi fores principū claudere, leges silere,
et decreta principū, et uestra sola resonare.
Attare uos uolo et urgere una questiōe, utrius

sic

fit uestrum de causa matrimonij, tanq̃ de me-
ro spiritali cōgnoscere? Quod non sit me-
rum spirituale, patet: quia ego uado Padue
pro quedā hereditate, quā peto noīe uxoris
meę, quę habet in ea succedere. Videtis, q̃ ra-
tiōe matrimonij mihi competit petere illam
hereditatē. Nūquid propter matrimonij colli-
gantiam, de quo habetis cognoscere, debeo
corā uobis de hereditate litigare? Rupertus
de Flādria pro uxore sua petēs ducatū Bur-
gundię noīe dotis, debuit corā rege et nō co-
ram ep̃o litigare. Imo plane dico oībus cle-
ricis inhībendo ne cognitionē de dote cōtra
deum et iustitiā usurpēt, cū promissio dotis
mere et uere sit pactio temporalis, et sepe fir-
mari potest regalib⁹ instrumētis. Et quia uos
usurpatis aliena, euenit uobis illud uero dei
iudicio, ut aliud patiemini. Patet ergo, q̃ sit
uanū et frīuālū, q̃ ex tali uicinitate uelitis uo-
bis fingere colligantiā in cognitionē causarū,
quīs ad hęc oīa unū solum debet uobis suffi-
cere, q̃ supra memorauim⁹ de Euang. Lucę,
dicente dño Iesu? O homo quis me cōstituit
iudicem aut diuisorū inter uos. Oīēdit enim
manifeste, q̃ secundū eam potestatem (quam
homo mortalis exercuit) non pertinebat ad
eum de hereditate iudicare. Cle. Nonne de-
bent tēporalia spūalibus deferuire? ergo tē-
poralia

poralia debent esse subiecta spūalibus, et spū-
ritualis potestas tēporalem debet regere po-
testatē. *¶* Hiles. Vere debent spūalibus tem-
poralia deseruire suo casu: quia tenentur dei
cultoribus necessaria ministrare. Nam hoc
omnis gens, quasi innatum habuit et habet
instinctum, et hoc naturali iure decreuit na-
tura naturans: ut ministrantibus creatori, seu
diuina celebrantibus, necessaria ministrentur,
honoris debita et uitę necessaria prebeantur.
Quod etiam Phariseis in lege (quam domi-
nus Mosi tradidit) et sacerdotibus abundan-
ter et caute prouidit: non tamen dominium
et regnū temporale commisit. Et apostolus
ad Corintheos: Si nos uobis spūalia semina-
uimus: non est magnum, si carnalia uestra me-
ramus. Sed si uultis scire, quale dominū pre-
beat ministris: accipite p ordinē uerba Christi
et eius apostoli Pauli. Dicit enim Christus
discipulis suis ad prędicandū missis: Dignus
est enim operarius mercede sua. Et Paulus
de se et cæteris apostolis ait: Quis militat
suis stipendijs unq̃? quasi diceret nullus. Et
scriptum est in lege Moyse: Non alligabis os
bouī triturantī: Ecce quibus uos compa-
rant Christus, et Paulus eius apostolus: utiq̃
operarijs et stipendiarijs. Nunquid operarij
et stipendiarij sunt rerum domini? uidetis q̃
tempo

temporalia conceduntur uobis, non ad dominium sed ad uitę subsidium, et ad spiritualis ministerij sumptum. Et ex lege Mosi comparamini boui triturati, cui satis est accipere pabulum, quamq̃ ipse suo labore impleat horreum. Et q̃ dicitis spirituales potestatem regere temporalem potestatem: iam uobis est p̃ apostolũ Paulum superius responsum, ibi: q̃ ois p̃tífex ex hominibns assumptus pro hominibus constituitur in his, quę sunt ad deũ ut offerat dona et sacrificia pro peccatis. Et in his habent nos regere, uidelicet quę sunt ad deũ: sed ad ecclesiam non pertinet in his, quę foris sunt, aliquid iudicandum. Quod si adhuc contenditis summum pontificem superiorem esse per omnia: in derisiones mirabiles incidetis. Si enim cũ creatur Papa, creatus sit dominus omnium. Simili ratione creare ep̃m erit creare illius patrię dominum: et sacerdos meus erit dominus castrĩ mei, et dominus meus: quia sicut potestas papę in toto, i a potestas istorum est in illa parte, cui p̃est. Ergo cessandum est ab hac stulticia, quę ab omnibus irridetur: et tantis scripturarum elementis ac rationibus confunditur: Nam in ueteri lege dicimus non sacerdotes a regib⁹, sed reges et principes a sacerdotibus et prophetis adorari, et eos ad se uocari, et quę placebant:

placebant regibus imperari. Et in his, per
quæ interdum errauerant, publica dispensa-
tione temporalium increpari: ut patet tercio
regum primo et quarto cap. *Elericus.* Mi-
ror, q̄ dicitis super dispensatione tempora-
lium regem arguisse pōtificem. *Miles.* Vos
excitatis canem dormientem: et cogitis me
loqui de his, quæ ante non cogitavi. *Eleri-
cus.* Excitetur canis, et latret. *Miles.* Quo-
niam uti nescitis utilitate et patientia princi-
pum: timeo, q̄ post iustum latratum sentie-
tis et morsum. *Elericus.* Quid interest re-
gum et principum super dispensatione tem-
poralium nostrorū: ipsi sua habeant, et nobis
nostra dimittant. *Miles.* Nostra multum in-
terest per omnem modum. Nunquid non in-
terest nostra circa salutem animarum nostra-
rum super omnia cogitare? Nunquid non
interest nostra pro parentibus mortuis de-
bita prosequi: et etiam obsequia postulare: et
nonne uobis a parentibus nostris ad hoc
nostra temporalia sunt data, et copiose mi-
nistrata, ut in cultu diuino totaliter expen-
dantur: sed certe nihil facitis inde, sed omnia
uestris necessitatibus applicatis, quæ per ele-
mosynas et opera charitatis in uisceribus
pauperum claudere deberetis. Nonne est ne-
cesse, q̄ per huiusmodi sanctissima opera
mortui

mortui iuuarentur, et saluarentur uiui? Nonne cum ea ad propria expenditis, superflueque consumitis, et ea contra intentionem dantiu, et etiam quodam modo accipientium dispergitis ea male utendo? uiuos et mortuos leditis, et uiuis et mortuis damnabiliter derogatis. Nonne ei, qui non uult militare, auferetur stipendium? Et certe uasallus non implens seruicium, meritum perdit et feudum. Et ut uobis imponam super hanc questionem silentium, et quod super hoc nostrum sit dolere et remedium apponere, accipite fortissimum et apertissimum capitulum sacrae scripturae secundo Paralipomenon .14. cap. Legitur enim de rege Ioas. Eecitque, quod bonum erat coram domino in cunctis diebus ioiade sacerdotis. Et de eodem rege legitur in quarto regum .12. ca. Vocauit rex Ioas ioiadem pontificem: et sacerdotes dicens eis. Quare facta recta non instauratis templi? Nolite ergo amplius accipere pecuniam a populo iuxta ordinem uestrum: sed ad instauracionem templi reddite eam. Prohibiti quoque sunt sacerdotes ultra accipere pecuniam a populo. Vides ergo, quod laudatur rex Ioas a domino, qui curam accepit, ut oblationes iuxta intentionem dantiu expendere in cultum diuinum, hoc est ad instauracionem templi. Laudat enim regem

Ioas

Ioas deus, vt ostēderet, q̄ non delinqueret :
quia non cupiditate sed pietate ; non ambi-
tione, sed religione id faceret. Ad tollendā
suspicionem rex volebat testem habere ip-
sum pontificem, ut sequitur : Cumq; uiderēt
nimiam pecuniam esse in Gazophilacio, as-
cendebat scriba regis et pontifex, effunde-
bantq; et numerabant pecuniam, quæ inue-
niebatur in domo dñi : et dabant eam iuxta
numerus atq; mensuram in manu eorum,
qui præerant cémentarijs domus domini.
Ecce laudata est regis religio, qui curā gessit
ut bona illius ueteris ecclesiæ saluarentur sol-
licite, et expendereutur religiose. Scio, q̄ du-
rum sit uobis hoc audire, cum tamen nihil re-
fero, nisi uerba scripturæ. Dictum enim uo-
bis est superius, q̄ hæc accepistis omnia ad
uitæ subsidium, et ad sanctæ militiæ stipendiū,
ad uictum habendū et uestitū : quibus duo-
bus dicit apostolus se esse contentū, et quic-
quid superest, in pios vsus pauperum et mise-
rias egrotantium expendere debetis. Quod
si non feceritis, multū nostra interest de eis-
dem curam habere : ne animas mortuorum,
salutemq; uiuorum defrauderis. **Clericus.**
Rex iste Ioas bona sibi non tulit, sed in usus
ecclesiasticos expendit: uos autē hodie bona
nostra tollitis, quæ non in religiosos usus,
b fed

sed in militares tumultus et bellicosas clas-
ses expēditis. Vnde exemplum (quod indux-
istis) uestris operibus aduersatur, et uestram
uiolentiam solum colorat. Miles. Semper
in malum uestrum contra stimulum regum
calcitratis. Est ne hoc uobis molestum, quod
de bonis ecclesiæ secū tollunt nepotuli uestri
et consanguinei, aliqꝫ personę interdum in-
honestę? Sed uobis est omnino intollerabile
et molestū, quod rex mansuete petit a uobis,
et pro grato accipit pro uestra salute et defē-
sione ecclesiæ et bonorū uestrorū. Clericus.
Me miserum, pellemqꝫ meam tollitis cum
carnibus, et hoc appellatis salutem. Miles.
Non perstrepite: sed patienter audite: con-
siderate uicinos uestros suis egere, & ad ue-
stram respicere. Si deficeret regia potestas,
qualis esset requies uestra? Nonne nobi-
les egeni et prodigi, si consumpsissent sua,
cōuerterentur ad uestra? Ergo regia manus,
uester est murus, pax regis pax uestra, salus
regis salus uestra. Quę si deest, aut forsan
esset subiecta, uel peccatis uestris exigētibus
a uobis discederet, et uicinis sup bona uestra
grassantibus nunc exigentibus, nunc minan-
tibus, atqꝫ uastantibus bona uestra, cogere-
mini omnibus seruire. Si uideritis prorsus
bona uestra perire, quanto uelitis tunc redi-
mere.

mere, quod manus regia rediret, sicut prius. Videtis ergo cum pauca regi traditis, quomodo salutem uestram redimit, quando omnia bona uestra deperdenda saluat. Sed sicut uos semper fuistis beneficijs ingrati: sic estis nūc in uestris profectibus querulosi. Quod si manus hostilis, rege cadente, regnum inuaderet: nonne omnes prædis et rapinis intraretis, et ferocitatem barbaricam, quam uobis implacabilem sentiretis, relictis sedibus, territi et attoniti fugeretis, et totum perderetis, qui modo sup minimis doletis? Quod si reges et principes suis stipendijs, suisq; periculū tenentur uos defendere, seq; morti pro uobis gratis exponere, et uos sub umbra quiescere, comedere, iocunde bibere, super lectos ornatos quiescere, quiete dormire, et in stramētis mollibus lasciuiare. Ergo et uos uere estis soli domini, reges uero et principes uestri serui, et illi pro uobis et res et personas offerunt morti. Si datur personis ecclesiasticis requies, non est magnum, si pro laicis seruent opes. Hoc dicitis esse durum, sed non quiescitis, donec more solito conuicti fueritis, ac etiā confutari diuinis (quibus non potestis obuiare) scripturis. Nam de Ioas rege superius dicto scribitur. 4. re. 12. et 2. Paralip̃. 24. Quamobrem tulit Ioas rex

Iuda omnia sanctificata, quæ consecrauerat
Ioram, et Ochozias, patres eius reges Iu-
da, et quæ obtulerat ipse, et vniuersum ar-
gentum, quod inuenire potuit in Thesauris
templi domini et Palatio regis miſit Aza-
heli regi Syriæ, et recessit a Hierusalē. Ecce
aperte patet, quod pro redemptione populi
accepit ea, quæ consecrata erant in templo:
non tamen pepercit regis palatio, quando
tulit ista de templo. Eodem modo. 4. re. 18.
legitur sic de Ezechia rege sancto. In illo
tempore confregit Ezechias Valuas templi
domini et laminas auri, quas ipse affixerat,
et dedit eas regi Assyriorū. Quod si dicas, q̃
Ezechias egerit male. respondeo, sicut dicit
2. Paralip̃. 32. Ezechias non reprehenditur in
omnibus suis, præterq̃ in legatione principū
Babylonis. Quis ergo damnabit illū, quem
in omnibus scriptura laudat? Si erratis, non
intelligentes scripturas, quid ergo contra re-
ges et principes contenditis. Legitur. 2. Ma-
cabior. 5. Non propter locum gentem, sed
propter gentem locum deus elegit. Non est
ergo percendum ecclesiæ materiali, ubi dis-
crimen imminet populo christifideli. Quod
sanctus Ezechiel et Iosephus intellexit, et fi-
deliter adimpleuit. Si enim bona uestra sint
ecclesiæ, et populus in ecclesia est, quanto
iustius

sustius substantia in ea (ubi salus populi pen-
det) expendenda est ? Vnde dñs Matthei. 12.
Dico uobis, q̃ templo maior est hic . Nec
dubium est, quin templum spirituale (quod
est homo) dignius sit templo materiali et la-
pideo. Intelligat ergo rex pius et prudens in
his uerbis domini dei uoluntatem : nec ulte-
rius querat autoritatem . Nec est percendum
materiali templo, nec his quæ dedicata sunt
templo : ut salus reddatur et pax periclitanti
populo christiano . Nec est blandiendum ec-
clesiarū superfluitati, imo succurrendū tante
gentis necessitati . Sed quia ex ea (quæ sibi
licuit) iure diuino uult facere cum benepla-
cito uestro, non ueremini exasperare regem
in māsuerudine uobiscum agentem, et solida
beniuolentia uos regentem . Cauete uerbis
Salomonis : quia ira regis nuncius est mor-
tis . *Clericus.* Si possunt reuocari, quæ se-
mel deo donata sunt : ergo irritari possunt
omnia uota. *Wiles.* Hoc non est, quæ deo
data sunt reuocare, sed illis usibus (quibus
fuerunt data) applicare. Quæ enim sunt deo
data, ea ipsa sunt pñs usibus dedicata . Quid
enim poterit sanctius esse, q̃ christiani populi
salus ? Et quid preciosius domino, q̃ hostes,
raptores, et interfectos arcere à populo
christiano ? et q̃ pacem subiectis et fidelibus

emere? Cum ergo in his bona ecclesie expendantur, ueris usibus (quibus fuerant dedicata) redduntur. Clericus. Si ad scripturas sacras recurritis, quare libertates nostras confringitis: quas libertates constat nos ex ipsis traxisse scripturis? Dominus enim interrogat Petrum, Matthei, 17. Reges terre, a quibus accipiunt tributum, an a suis an ab alienis? At ille dixit. Ab alienis. Dixit illi Iesus. Ergo liberi sunt filij. Vt autem non scandalisemus eos, uade ad mare, et mitte hamum, et illum piscem (qui primus ascendit) tolle: et aperto ore inuenies staterem, sume illum pro me et te. Vides o miles, quod clerici Christi seruitio mancipati omnino sunt liberi. Miles. Si Euangelium bene respicitur, a Christo solo census siue dragma petebatur, ideo pro Christo dari uidetur ista responsio. Ipse enim est filius dei, filius regis magni. Et sicut filius regis maior est praeside, sic filius dei maior est, et maior erit Cesare: et sic illa responsio proprie uidetur esse pro Christo. Attamen quia illi (qui principaliter ministrant regi) nullatenus ad publica onera sunt trahendi: concedimus, quod clerici in suis personis proprijs sunt liberi: sed non hi, qui in mala uita et conuersatione, laici qui non ad honorem dei, sed in fraudem domini sunt, sicut

sicut patet ad oculum non tonsurati, sed clerici Christum sequentes, ut Petrus, et sacris altaribus mancipati concedimus in quantum plane de his, q̄ liberi sunt: non dico clare per Euangelium: sed quia Euangelio et eorū officio uidebatur consonum, indultum est eis hoc priuilegium principum. Nam ab origine Ecclesię dixit Paulus ad Romanos. 13. Omnis aīa potestatibus sublimiorib⁹ subdita sit. Et post: Non solū propter iram, sed ppter conscientiam. Et post ibidem dicit. Reddite omnibus debita, cui tributū tributū, cui uectigal uectigal. Videtis ergo, q̄ omnis anima erit subdita, et uactigalis, et tributaria. Sed, ut dixi, nūc estis in personis liberi, quia officio Christi mācipati, nunquid per hoc et eadem libertate gaudebunt et agri? Si enim ecclesia emerit censualem agrum: nunquid cui soluendus erat census, perdet eum? Clericus. Non de censibus, sed de exactionib⁹ sermo est, Miles. Sicut ego super certos agros habeo certum censum, sic imperator super orbem terrarum pro defensione rei publicę (cum opportunum fuerit) pro arbitrio uoluntatis potest leuare tributum. Clara enim ratione conceditur, ut respublica rei publicę sumptibus defendatur, et quęcumq; pars gaudeat ista defensione: exquisitum est.

est, ut cum alijs ponat humerum sub pon-
dere. Si ergo minus iuste possessiones sub-
ditę sunt ad onus publicum, quantum ad an-
nuum censum, ad quemcumq; trāseant, sem-
per erunt sub onere: hoc est, ubi necessitas
fuerit reipublicę, sicut cum alijs indigent
semper defensione. Quod si dicitis, q̄ contra
hoc pręscripsistis longa usi libertate: Re-
spondemus uobis, q̄ q̄to benignitate prin-
cipum fuerit libertas uestra longior: tanto
(ubi maior appareat necessitas) debet esse
uoluntas promptior ad subueniendū. Nam et
irridet scriptura uestram pręscriptionem, cū
a Salomone usq; ad Ioas, et Ioas usq; ad
Ezechielem non legitur esse factum, quod
tamen Ezechiel perfecit. Nam et multę ci-
uitates priuilegijs et consuetudine ab ex-
actionibus liberę et patienter soluerunt et
soluunt hodie: quod placuit principi pro de-
fensione regni, uel cōmunitatis, uel per-
sonis. Et si dens (ut dicit) propter ingra-
titudinem reuocat peccatorum remissio-
nem: uideatis ne propter uestram rebel-
lionem non mereamini non minus, sed e-
tiam plus onerari, et tandem facultate si-
mil et potestate denudari. **Clericus.** Nun-
quid per reges tollendę sunt gratię no-
bis per leges concessę: et per beatorum
patrum

Patrum priuilegia sanctæ ecclesiæ concessa
Miles. Fateor, et uerum est amplissima uo-
bis priuilegia per bonos pontifices esse in-
dulta. Scire uero deberis, q̃ quicquid recto-
res reipublicæ faciunt, ad utilitatem reipu-
blicæ intendunt; ad eam habentes oculum
iuxta illam regulam: Cuncta disponunt, in
tantum q̃ salutem reipublicæ, salutē propriæ
(quod est in principe gloriosissimum) ante-
ponunt, exemplo Dauid. 2. regū, Vnde cōstat
et testimonio et recte ratione eos cōcedere
quatenus non posset in posterum reipublicæ
derogare, Vnde plane colligitur in omnib⁹
priuilegijs hoc exceptum, scilicet ut nisi pri-
uilegium indultum uideatur in posterum rei-
publicæ nociturum, uel pro ardua necessi-
tate, uel utilitate reipublicæ manifesta mutan-
dum. Igitur non est dubium, quin pro regni
necessitatibus gratias uobis indultas legi-
busq̃ sanxitis possunt altissimi principes con-
sultori suspendere ratione, et secundum exi-
gentiam temporis (ut inuenimus) per Salo-
monem sapientissimum in pena fuit aliquid
lege diuina mutatu. Eseriens. Imperatores
sanxerunt ista non reges; ideo per bonos
imperatores o Miles nunc erit legum guber-
nacula moderari. Miles. Hoc responsum
est blasphemiae. Et quoniam (ut uidetur) aut
originem

originem ignoratis regni: aut (quod uidetur
merius) illius altitudini inuidetis. Si Caroli
magni regnum inspiciatis, et historias pro
batissimas reuoluantis: inuenietis, q̄ regnum
Franciæ dignissima conditione imperij por
tio est, pari diuisione ab eo discreta, et equali
dignitate et autoritate quingentis annis cir
citer insignita. Quicquid ergo priuilegij et
dignitatis retinet, imperij nomen in pte una,
hoc regnum Franciæ in alia. Cum enim fra
terna diuisione Frācorum regnum à reliqua
parte discessit imperij, quicquid in parte de
cedente et penitus ab imperio exeunte, impe
rium ipsum quondam obtinuit, aut ibidem
iura altitudinis, aut potestatis exercuit, hoc
principi seu Francorum regi in eadem pleni
tudine cessit. Et ideo sicut omnia (quæ infra
terminos imperij sunt) subiecta esse noscun
tur imperio: sic quæ infra terminos regni
regno. Et sicut imperator supra totum impe
riū suum habet leges condere, eis addere aut
demere: sic et rex Frāciæ, aut omnino leges
imperatoris replere, aut quaslibet (si pla
cuerit) permutare: aut illis à toto regno suo
prescriptis et abolitis nouas si placuerit pro
mulgare. Alioquin si aliquid noui, ut sæpe
accidit, iustum fuerit statuendum, si rex non
posset hoc, qui est summus, tunc nullus pote

rit : quia ultra eum non est superior ullus. Et
ideo domine clerice linguam uestram coer-
cere et agnoscite regem legibus, consuetu-
dinibus, et priuilegijs uestris, et libertatibus
datis regia potestate præesse, posse addere,
posse minuire quolibet equitate et ratione
consultis, aut cū suis proceribus sicut uisum
fuerit melius temperare : et ideo si aliquid p
salute regni tuenda uideritis istis temporibus
immutari, acceptate, et patienter hoc ferte.
Paulo apostolo hoc uos docente ad Roma-
manos. 13. Qui resistit potestati, dei ordi-
nationi resistit: ne qui contra stimulum calci-
trent, iniuste semel puncti, iterū se puniant.
Obedite præpositis uestris, et subiaceate eis,
ad Hebreos in fine. Dauid autem sub Ana-
thar principe sacerdotum tempore necessita-
tis panes propositionis (qui solis sacerdo-
tibus parati erant, et nullis alijs licebat co-
medere) eos comedit : et alijs dedit come-
dendos, qui secum erant. Et Marci. 2. Sab-
batum propter hominem factū est, et nō ho-
mo propter sabbatum. Itaq; domin⁹ est filius
hominis etiā sabbati. Et. 1. Paralip. 39. In ma-
nu tua magnitudo et imperium oīm. Et ibi-
dem. Et adorauerunt deum et deinde regem.
Ibidem. Et unxerunt secundo Salomonem
filium Dauid, Unxerunt autem eum domino

In principem, et Sadoch in pontificem. Et. 2.
Paralipomeno. 23. dicit. Nec quisquam alius
ingrediatur in domum domini, nisi sacerdo-
tes, et qui ministrabant de Leuitis. Ipsi tan-
tummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt
et toti reliquum uulgus obseruet custodias
domini. Leuitę autem circudent regem ha-
bentes singuli arma sua. Et si quis alius in-
gressus fuerit templum domini, interficia-
tur: sintq; cum rege et intrante et egre-
diente. Vixit quoq; illum Ioada po-
tifex, et filij eius imprecatiq; sunt ei
atq; dixerunt. Viuat rex. *Uleri-*
cus. Aduesperascit, disce-
damus, mane his om-
nibus respon-
sum faci-
am.

Τέλος.

Thomas Bertheleus regius im-
pressoꝝ excudebat. Cum
hinc legio.

